

Koncepce rozvoje badatelské, organizační a pedagogické činnosti Katedry německých a rakouských studií (IMS FSV UK)

PhDr. Zuzana Lizcová, Ph.D.

Katedra německých a rakouských studií (KNRS) oslaví společně s IMS v příštím roce třicet let od svého založení. Za dobu své existence si vybudovala postavení široce respektované vědecké a pedagogické instituce, která díky svému interdisciplinárnímu zaměření, otevřenému přístupu a široké mezinárodní spolupráci patří mezi nejvýznamnější česká pracoviště svého druhu. Ze studentů KNRS vzešlo mnoho absolventů, kteří se v České republice a německy mluvících zemích velmi úspěšně uplatnili v řadě profesí a dodnes výrazně přispívají ke vzájemnému porozumění a kooperaci ve středoevropském regionu. Oni i sami členové KNRS se dlouhodobě a aktivně účastní odborné i veřejné česko-německé a česko-rakouské reflexe společné problematické historie a debat o současných sociálních, kulturních a ekonomických otázkách.

Záslouhou stálého a koncepčního vedení je dnes Katedra německých a rakouských studií personálně stabilizovaná a spolehlivě zajišťuje výuku v prestižních bakalářských i magisterských programech. Velmi mě těší, že jsem v tomto směru v uplynulých čtyřech letech mohla navázat na vynikající práci mých předchůdců. Členové naší katedry jsou nadále úspěšní při získávání podpory z grantů pro svoji vědeckou práci a pokrývají celou řadu témat, jakými jsou například zahraniční politika a mezinárodní vztahy, historický a kulturní vývoj německy mluvících zemí či komparativní dějiny střední Evropy. Zaměstnanci KNRS se pravidelně účastní mezinárodních konferencí a jako vyučující hostují na předních německých a rakouských univerzitách. Této příznivé výchozí situace by Katedra německých a rakouských studií měla využít pro svůj další rozvoj za měnících se vnějších politických i společenských okolností.

V současné době se střední Evropa nachází ve zcela odlišné situaci než po pádu sovětského bloku. Celý region zažil za poslední tři dekády nebývalý růst blahobytu, ale také celou sérii závažných krizí. Z Německa a Rakouska se zároveň stali partneři v rámci Evropské unie a dalších mezinárodních organizací. Tam, kde před třiceti lety stály přísně střežené ploty s ostnatými dráty, jsou nyní volně přístupné hranice. Bilaterální vztahy dnes mnohem více než traumatické dějiny hýbou aktuální témata, v posledním roce zejména bezpečností, společenské a ekonomické důsledky ruské invaze na Ukrajině.

Přes intenzivní komunikaci a vynikající výsledky vzájemného obchodu mezi Českem a německy mluvícími zeměmi se ovšem zdá, že některé limity přetrvávají. Spočívají nejen v nedostatečné přeshraniční infrastruktuře a přetrvávající nerovnosti příjmů, ale i v částečně

odlišných postojích ke stěžejním současným otázkám, jakými jsou migrace, klimatické změny či budoucnost demokracie v digitálním světě.

Katedra německých a rakouských studií je jako důležitý prostředník mezi českým a německým jazykovým prostorem schopna tato témata reflektovat z historické i současné perspektivy. Její členové aktivně přispívají ke kultivaci a prohloubení veřejné debaty, která má neblahou tendenci sklouzávat ke zkratkám a ožívání negativních stereotypů. Aktivně vstupují i do odborných diskusí a přispívají k formulaci priorit bilaterální a evropské dimenze česko-německých a česko-rakouských vztahů. Toto základní nastavení se promítá do následujících oblastí:

1. Výuka

Katedra německých a rakouských studií v současné době zajišťuje bakalářský program Česko-německá studia (double degree s Univerzitou v Řezně) a magisterský program Německá a středoevropská studia (double degree s Pedagogickou univerzitou v Krakově). Členové KNRS se rovněž aktivně podílejí na výuce v rámci společného bakalářského cyklu Mezinárodní teritoriální studia, v magisterské specializaci Německá a rakouská a studia i v dalších studijních programech v rámci IMS. Pracovníci KNRS přednášejí v češtině, němčině i angličtině a jejich kurzy jsou doplňovány pestrou nabídkou hostujících vyučujících z Německa a Rakouska a stálého docenta DAAD, který na katedře působí.

Díky reakreditaci byly zmíněné studijní programy v posledních letech stabilizované. Pedagogům z KNRS se díky účinné koordinaci ze strany vedení IMS podařilo úspěšně zvládnout náročné období koronavirové pandemie i výzvy spojené s dočasným pobytem v náhradních učebních prostorách, z nichž se KNRS společně s dalšími pracovišti FSV UK úspěšně v březnu 2023 vrátila do renovované budovy v Praze – Jinonicích. V souvislosti s nadcházejícím novým akreditačním procesem se nicméně nabízí otázka, zda koncepci a strukturu studijních programů zachovat ve stávající podobě. Tato diskuse teprve začíná a intenzivněji se povede v následujících měsících.

Prostor pro nová témata a akcenty se ale na KNRS otevíral už v minulých letech. Na základě interních diskusí i zpětné vazby od studentů byly pod mým vedením otevřeny dva nové kurzy zaměřené na tematiku výzev a přínosů digitalizace (v bakalářském programu) a na rozvíjení technických kompetencí (schopnosti prezentace a argumentace, psaní stručných textů a tvorby podcastů) a orientaci na pracovním trhu (na magisterské úrovni). V rámci pokrývání nových témat jsem v posledních letech ve spolupráci s Nadací Heinricha Bölla zařadila prostřednictvím specializovaných exkurzí i online kurzů další témata – například otázky ochrany životního prostředí, energetické bezpečnosti a feministické zahraniční politiky. Společně s kolegyněmi

z jiných kateder (Mgr. Ing. Magdalenou Fiřtovou, PhD. a Mgr. Eliškou Ullrichovou, PhD.) jsem se také zapojila do organizace a výuky nového anglojazyčného semináře Climate Change Politics from a Comparative Area Perspective, který byl s velkým úspěchem poprvé zařazen do výuky v loňském zimním semestru.

Stěžejní pro KNRS v oblasti výuky bezpochyby nadále zůstává dlouholetá spolupráce s DAAD a Aktion Österreich a další rozvoj akademické výměny s Německem a Rakouskem, včetně zkoumání možností, které nabízejí ostatní větší či menší mezinárodní programy a instituce. Naše magisterská specializace Německá a rakouská studia je v rámci ČR jediným programem, podporovaným v rámci programu DAAD Deutschsprachige Studiengänge in MOE/GUS. Tuto podporu se nám podařilo udržet navzdory výzvam spojeným s protipandemickými opatřeními v posledních letech i personálním změnám na partnerské katedře Dějin a kultur Východní Evropy Univerzity Heinricha Heineho v Düsseldorfu, kde dlouholetou vedoucí pracoviště a koordinátorku našeho společného programu prof. Beate Fieseler vystřídala její nástupkyně prof. Anke Hilbrenner. Ve spolupráci s oběma zmíněnými akademičkami se nám podařilo zajistit pokračování programu i jeho financování ze strany DAAD na další období let 2023 a 2024.

2, Studenti a absolventi

Pro dlouhodobé zajištění kvality výuky a dobré pracovní atmosféry je nezbytný aktivní dialog se studenty a jejich zapojení do různých činností katedry. S potěšením můžu konstatovat, že se nám podařilo vytvořit na KNRS atmosféru důvěry, v níž se na nás studenti obracejí se svými podněty, které na katedře dále diskutujeme. Této konstruktivní zpětné vazby si velmi vážím. Studenty se po koronavirové pauze snažíme inspirovat k pravidelné účasti na exkurzích, veřejných akcích a ideálně i k participaci na přeshraničním dialogu, například v rámci Česko-německého diskusního fóra mládeže. Zároveň prostřednictvím našich komunikačních kanálů aktivně sdílíme nabídky různých stipendií a stáží v oboru a motivujeme studenty k minimálně semestrálnímu pobytu v zahraničí.

Vedle práce se studenty a komunikace s jejich samosprávou (SIMS) je pro KNRS stěžejní i kooperace s alumni KNRS. Úspěšní absolventi mohou svým dobrým příkladem nejlépe doložit, jak široké uplatnění na trhu práce kompetence a znalosti nabyté během studia umožňují. Řada alumni má navíc v současné době v česko-německém a česko-rakouském kontextu důležité kontakty, které je možné pro další propagaci katedry a studijních programů, které nabízí, aktivně využít. Naše absolventy jsme v minulých letech úspěšně zapojili jako hosty do výuky, pravidelně je zveme na veřejné akce pořádané katedrou a spolupracujeme s nimi i v rámci výzkumných projektů. V září 2022 se nám podařilo ve spolupráci s naší partnerskou Univerzitou

Heinricha Heineho v Düsseldorfu uspořádat alumni setkání KNRS, odložené kvůli koronavirové pandemii. Kontakt s absolventy se nám daří udržovat díky jejich průběžně aktualizované databázi i osobním setkáním.

Další cílovou skupinou, na niž by se KNRS zaměřuje, jsou studenti středních škol, tedy potenciální zájemci o studium na IMS se znalostí němčiny resp. zájmem o německy mluvící země. Katedra v minulých letech navzdory omezením daným koronavirovou pandemií navázala spolupráci mimo jiné s Deutsche Schule Prag, Arcibiskupským gymnáziem a Gymnáziem na Pražačce. Podobně usiluje i o navázání kontaktů s mimopražskými gymnázii a s rodiči středoškolských studentů, kteří svým potomkům s výběrem univerzitního oboru pomáhají. V příštích letech se (v rámci PR strategie celého IMS) hodlá soustředit i na intenzivnější oslovování studentů příbuzných oborů pražských i regionálních univerzit, kteří by potenciálně mohli mít zájem o navazující magisterské studium na KNRS.

3, Vědecká činnost

Na KNRS vznikla za dobu její existence celá řada vynikajících monografií i relevantních tematických sborníků. V kvalitní produkci publikací, které se zabývají především středoevropskými dějinami 19. a 20. století a vývojem česko-německých a česko-rakouských vztahů její pracovníci v minulých letech úspěšně pokračovali.

V této souvislosti bych ráda vyzdvihla dvě publikace, které na našem pracovišti v posledních letech vznikly a svědčí nejen o vysoké odborné úrovni, ale schopnosti členů KNRS spolupracovat a podílet se na společných projektech. První z nich, věnovaná vývoji České republiky po pádu železné opony, vyšla v roce 2021 pod názvem *Schlüsselland Tschechien. Politik und Gesellschaft in der Mitte Europas* jako zvláštní číslo časopisu *Osteuropa*. Jako editor a spoluautor se na tomto svazku podílel doc. JUDr. Vladimír Handl, CSc., přispěli do něj i tři další členové katedry. O kvalitě této publikace svědčí i fakt, že ji v roce 2023 převzala a v rámci své ediční řady vydala Spolková centrála pro politické vzdělávání.

Druhým významným kolektivním dílem, které na KNRS v posledních letech vzniklo, je monografie pod názvem *Německo 1989-2021. Úspěchy, problémy a výzvy sjednocené země*, která vyšla v roce 2022 v nakladatelství Lidové noviny. Tento počín je v českém kontextu unikátní a vyšel vstříc dlouhodobé poptávce širší zainteresované veřejnosti po publikaci shrnující různé aspekty vývoje SRN po pádu berlínské zdi. Díky aktivní veřejné prezentaci ze strany KNRS se tato kniha navíc dočkala vstřícné odezvy i značného mediálního ohlasu.

V minulých letech na katedře zároveň vznikla celá řada kvalitních vědeckých publikací z oblasti historie a kultury. Bádání v těchto oblastech nadále pokračuje i díky aktivní projektové

činnosti členů KNRS. K tradičním tématům se navíc díky propojení s našimi partnery přidávají nová – například zkoumání aktuálního stavu infrastruktury česko-německých vztahů a úrovní občanské společnosti (ve spolupráci s Česko-německým fondem budoucnosti). V neposlední řadě je třeba vyzdvihnout, že se členové KNRS v minulých letech aktivně zapojili do činnosti nově vzniklých výzkumných center IMS, která zajišťují intenzivnější propojení a spolupráci napříč teritoriálně zaměřenými katedrami IMS.

4, Vedení katedry a personální řízení

Katedra německých a rakouských studií je v současné době personálně stabilizovaná a vykazuje dobrý poměr mezi zkušenými vědci a pedagogy a zástupci střední a mladší generace. Vyvážený je i poměr mezi pracovníky, kteří se chtějí primárně věnovat badatelské činnosti a těmi, kteří tendují spíše k organizačním a pedagogickým úkolům nebo reprezentaci KNRS navenek. V následujících letech bychom rádi náš tým rozšířili o zástupce nejmladší akademické generace.

Hlavními zásadami fungování KNRS jsou týmová spolupráce a férové rozdělení pracovních povinností. Jednotliví zaměstnanci by po dohodě s vedením katedry a IMS identifikují své priority a předkládají plán aktivit svých aktivit pro nadcházející období. Ve funkci vedoucí IMS jsem v minulých letech usilovala o podporu pracovníků v těch oblastech, k nimž přirozeně směřují a transparentní sdílení jejich aktivit s ostatními členy katedry.

5, Společenská role katedry a její propagace navenek

Vysokoškolská zařízení mají ve společnosti vedle pedagogické a vědecké role ještě velmi důležitou společenskou funkci. Díky své prestiži a erudici aktivně vstupují do veřejné debaty a snaží se působit na její kultivaci. Katedra německých a rakouských studií plní tuto roli v česko-německém a česko-rakouském diskurzu velmi aktivně. V posledních letech se navzdory částečně nepříznivým okolnostem (zejména za koronavirové pandemie) podařilo výrazně posílit stávající vazby na důležité instituce, které v tomto kontextu působí.

Členové KNRS jsou v úzkém kontaktu nejen s ambasádami německy mluvících zemí v ČR (velvyslanectvím SRN, Rakouska i Švýcarska, zastoupení spolkových zemí Bavorsko a Sasko) a německojazyčnými kulturními institucemi (Goethe Institut, Rakouské kulturní fórum), ale i s českými zastupitelskými úřady a kulturními centry v zahraničí. Katedra dbá i o intenzivní kooperaci s německými politickými nadacemi, s nimiž uskutečňuje celou řadu společných aktivit

a projektů. Tato spolupráce umocňuje celospolečenské působení a prestiž našeho pracoviště. Podobně mu napomáhá i aktivní zapojení členů KNRS veřejné diskuse o aktuálním dění v německy mluvících zemích. Přirozeným vrcholem mediálního zájmu o expertizu našich pracovníků byly volby do Spolkového sněmu na podzim roku 2021, zájem o jejich komentáře a analýzy nicméně neklesá. Poptávka po nich vzniká mimo jiné v souvislosti s ruskou válkou na Ukrajině a deklarovanou změnou německé zahraniční a bezpečnostní politiky (*Zeitenwende*).

6. Výhled do budoucna

Vzhledem k dosavadnímu velmi dobrému fungování Katedry německých a rakouských studií není nutné její provoz, obsah výuky ani vědecké produkce radikálně měnit. Považuji nicméně za vhodné pokračovat v rozšiřování jejího tematického záběru a posunu akcentů směrem k aktuálním politickým a celospolečenským výzvám. Domnívám se, že vedle zachování spolupráce se stávajícími, spolehlivými partnery máme ještě možnost rozvíjet nové kooperace a iniciativy s vědeckými, vzdělávacími, kulturními a diplomatickými institucemi v německy mluvících zemích.

Další prostor pro zlepšení se bezpochyby nachází i v oblasti digitalizace a využití nových technických možností ve výuce i vědeckém výzkumu. Pracovníci KNRS v nelehkém období koronavirové pandemie prokázali, že jsou schopní flexibilně reagovat a osvojit si nové schopnosti, které je možné při vhodných příležitostech dále využívat. Jsem toho názoru, že je namísto tyto schopnosti nadále rozvíjet – mimo jiné ve spolupráci s novým digitálním výzkumným centrem IMS, mezi jehož členy patřím.

Katedra německých a rakouských studií by si nadále měla zachovat svoji otevřenost a atraktivitu pro studenty. Příležitost k dílčím zlepšením vidím v dalším budování pedagogických schopností našich pracovníků a propagaci magisterských a doktorských studijních programů, jíž se chceme v následujících měsících na KNRS (i celkově na IMS) intenzivněji věnovat.

V oblasti vědeckého výzkumu je z mého hlediska žádoucí zachovat multidisciplinární záběr KNRS. Inspirací pro příští roky mohou být úspěšné individuální publikace i výše zmíněné úspěšně završené kolektivní projekty. Za příklad dobré praxe, na kterou bych ráda navázala, považuji i propagaci výsledků naší badatelské činnosti navenek.

V nelehkém období posledních čtyř let, provázeném vážnými společenskými, ekonomickými i bezpečnostními krizemi, prokázala naše katedra schopnost pružně reagovat na aktuální dění, zajistit fungování výuky i výzkumu za nelehkých podmínek i prokázat svoji celospolečenskou relevanci. Přesto, že ani aktuální situace (mimo jiné bezpečnostní a

hospodářská) nezavdává důvod k velkému optimismu, domnívám se, že naše pracoviště má potenciál úspěšně navázat na svoji dosavadní činnost a v následujících letech svoji pozici nadále posílit.

V Praze, dne 20. června 2023